

Verslag EIM Beleidscafé 18 juni 2009 – Internationaal ondernemen en het MKB: “Ver weg of dichtbij?”

Nederland is van oudsher een sterke speler in de wereld van internationale handel en buitenlandse investeringen. Met de toenemende globalisering neemt ook de aandacht toe voor internationalisering van het Nederlandse MKB. Toch is slechts een klein deel van het Nederlandse MKB internationaal actief. Tijdens de bijeenkomst van 18 juni werd vanuit verschillende gezichtspunten besproken of het MKB kansen in het buitenland laat liggen, of internationalisering wel een thema is in het MKB en hoe het daadwerkelijk gesteld is met de internationale activiteiten van MKB-ondernemers.

De sprekers waren Nicolette Tiggeloove (EIM), Ria Westendorp (plv. directeur Internationaal Ondernemen van het Ministerie van Economische Zaken) en Micha van Lin (Beleidsadviseur Internationaal Ondernemen en Financiering van FME-CWM). De middag werd geleid door Yvonne Prince (directeur EIM). Na de inleidingen werd het publiek in de gelegenheid gesteld om vragen te stellen aan de sprekers, die inmiddels een panel hadden gevormd.

Internationaal Ondernemen en het MKB: "Ver weg of dichtbij?"

Nicolette Tiggeloove presenteerde de EIM Review Internationalisering met feiten en cijfers over internationalisering van het MKB, alsmede de betekenis van de inzichten voor beleid en onderzoek. Ondanks dat Nederland een grote handelsnatie is, is de internationale activiteit van het MKB relatief klein. Minder dan 10 % van de ondernemers in het MKB exporteert, minder dan 9 % heeft een internationaal samenwerkingsverband en slechts 2 tot 3 % investeert in het buitenland. Internationalisering van het MKB lijkt dus nog ver weg. Er is echter wel groei te bespeuren. Zo neemt het belang van het MKB in de totale Nederlandse export toe en groeit het aantal MKB-exporteurs. Duidelijk is dat er een groot potentieel ligt bij het MKB, ook bij kleinere bedrijven en starters. Als we naar de historische ontwikkeling kijken, dan valt op dat er een sterke groei van het aantal exporterende MKB-bedrijven is vanaf 2004. Deze stijging wordt vooral veroorzaakt door kleine bedrijven die actief zijn in de zakelijke dienstverlening. Ook in het aandeel export in de omzet van het MKB is een stijging waarneembaar. Deze ontwikkelingen laten zien dat je ook kunt concluderen dat internationalisering van het MKB dichtbij is.

Nieuwe onderzoeksinzichten geven een positieve relatie tussen innovatie en internationalisering aan. Verder zijn er positieve verbanden tussen groei en internationalisering en tussen ondernemerschap en internationalisering. Dit lijkt meer aandacht voor internationaal ondernemen in de huidige crisistijd te rechtvaardigen. Het is opvallend dat 50 % van de nieuwe bedrijven vanaf de start exporteert. Deze zogenaamde 'born globals' zijn ambitieus en investeren meer wat leidt tot betere prestaties. Dit zou als beleidsimplicatie kunnen hebben dat er meer aandacht wordt besteed aan internationalisering in het startersbeleid.

Tiggeloove riep de deelnemers op om thema's te benoemen waarop verder onderzoek nodig is. Zo is er nog relatief weinig onderzoek naar het belang van import. Ook is er onderzoek nodig naar aansluiting bij nieuwe actuele thema's als duurzaamheid, clustervorming en de invloed van de kredietcrisis.

Internationalisering en MKB - fundamenten en flexibiliteit

Ria Westendorp van het Ministerie van Economische Zaken erkende het belang van internationalisering van het MKB. EZ streeft naar duurzame economische groei. Internationalisering van het MKB speelt hierin een belangrijke rol. Nederland heeft een open economie en een gunstige ligging. Mede daardoor is 50 % van het bruto nationaal inkomen afkomstig van export. Onderzoek is belangrijk om te weten waaraan het geld en de inspanningen van de overheid het beste besteed kunnen worden.

De huidige kredietcrisis heeft onmiskenbaar gevolg voor de export die met 15 % is gedaald. De oorzaak ligt in een wereldwijde vraaguitval en nog immer lastige financieringsmogelijkheden door banken. De uitgangspunten van het kabinetsbeleid zijn samen te vatten als het zo effectief mogelijk inzetten van de reeds beproefde instrumenten.

Westendorp maakte in haar inleiding een uitstapje naar protectionisme. Protectionisme staat immers een groei van internationalisering in de weg. Gelukkig kan tot nog toe worden geconstateerd dat protectionisme nog geen algemene trend is. Wel is alertheid geboden want het is voor de individuele overheden een verleidelijke manier om de eigen markt te beschermen. EZ heeft daarom een Crash Team Oneerlijke Concurrentie beschikbaar om bedrijven die met protectionisme te maken krijgen bij te staan.

Terug naar de beleidslijnen van EZ. De eerste stap naar internationalisering is een goed netwerk. EZ is (samen met het Ministerie van Buitenlandse Zaken) daarin actief middels de ambassades, consulaten en de zogenoemde Netherlands Business Support Offices. Financiering speelt nog steeds een hoofdrol in de mogelijkheden om te internationaliseren. Gelukkig lijkt er een verlichting te komen in de kredietverleningimpasse. Het budget van het Fonds Opkomende Markten is verdubbeld. De garantstelling voor exporterende bedrijven van EZ via het BBMKB is verruimd en is niet alleen meer aan te vragen door bedrijven met minder dan 100 werknemers, maar ook door bedrijven tot 250 werknemers. Hiermee wordt aangesloten op de Europese definitie van het MKB. Er is ook een speciale website voor informatie over financiering en internationaal ondernemen: www.internationaalondernemen.nl. Voor startende bedrijven is er het advies- en subsidieprogramma Prepare2Start. Overigens kan worden geconcludeerd dat de kredietcrisis de ogen van het MKB voor internationaal ondernemen heeft geopend. Steeds meer bedrijven, ook starters richten zich op het buitenland. Om het internationaal excelleren te bevorderen worden bestaande instrumenten intensiever en met verhoogd budget ingezet. Het gaat dan om programma's als 2explore voor opkomende markten buiten de EU, 2g@there met de nadruk op sterke sectoren in sterke markten en Package4growth, gericht op India en China.

Tot slot blikte Westendorp vooruit. Het is nog niet te voorspellen wanneer er een einde aan de crisis zal komen. Op lange termijn wordt daarom het staande beleid voortgezet met continue bijsturing aan de hand van onderzoeksgegevens. Op korte termijn is het zaak om samen kansen te zoeken en te benutten met de nadruk op kansrijke sectoren en projecten.

Internationalisering en het MKB – visie van FME-CWM

Micha van Lin van FME-CWM betoogde dat zijn ondernemersorganisatie vooral de belangen van nichespelers behartigt met Europa als thuishaven. In die zin zijn de ontwikkelingen in die sector niet maatgevend voor het gehele MKB. Het merendeel van de FME-leden heeft meer dan 50 medewerkers in dienst en 89 % exporteert. Meer dan de helft van de omzet van deze bedrijven komt uit het buitenland. Toch hebben ook de FME-leden te maken met een terugval van 17,5 % in de export. Van Lin heeft de nodige kritiek op het beleid van de overheid om internationaal ondernemen te stimuleren. In zijn visie is er nog onvoldoende 'sense of urgency' bij de overheid op het gebied van internationalisering en zet de politiek een te negatieve bril op.

De wereld is veranderd, aldus Van Lin, en er zijn grote knelpunten. Zo hadden FME-leden in 2008 te kampen met hoge arbeidskosten en een gebrek aan gekwalificeerd personeel en zijn thans de belangrijkste problemen het wegvallen van de internationale vraag en het gebrek aan financieringsmogelijkheden. De rol van FME is vooral die van lobbyist en voorlichter. De belangrijkste aandachtspunten zijn daarbij het ondoorzichtige geheel aan overheidsinstrumentarium en hoe die het beste toe te passen, naast de immer aanhoudende financierings- en exportverzekeringproblematiek en de aandacht van de politiek voor internationalisering.

Van Lin betoogde dat de op het eerste gezicht positieve en stabiele exportcijfers een verborgen probleem weerspiegelen. Hij stelde dat met name het grotere MKB met 50 tot 250 werknemers het minder goed doet dan het Europese gemiddelde. Door de huidige definitie van het MKB vallen deze deels buiten de cijfers. Hij is dan ook voorstander van verruiming van de definitie van MKB-bedrijven tot 250 werknemers. FME-leden verwachten in meerderheid een betere positie op internationale markten door samenwerking, maar vragen zich tegelijkertijd af hoe dit te realiseren. Van Lin benadrukte dat er zijns inziens winst is te behalen door betere samenwerking en afstemming van internationale programma's van de diverse departementen. Er is ook een betere aansluiting tussen overheid en bedrijfsleven gewenst.

Net als de eerdere sprekers noemde ook Van Lin de financieringsproblematiek als een belangrijk struikelblok bij groei van internationalisering. Hij gaf aan dat binnen zijn sector er gelukkig veel aandacht voor risicomanagement is, zelfs bij de kleinere bedrijven. Het belang van internationaal ondernemen kan volgens FME niet genoeg onderstreept worden. Het is immers de motor van de welvaart en aldus ook de weg uit de crisis. We moeten daarbij niet alleen kijken naar de bestaande markten. Een goede en gerichte overheidssteuning blijft nodig. Daarbij vindt Van Lin de programmatische aanpak van de overheid goed, maar er moet meer ruimte komen om het instrumentarium flexibel in te zetten.

Discussie

Een vertegenwoordiger van de Hanze Hogeschool merkte op dat veel bedrijven min of meer per ongeluk internationaal actief zijn. Ook gaf hij aan dat veel bedrijven dochters zijn van internationale ondernemingen en daardoor niet de mogelijkheid hebben om te internationaliseren. Tiggelooove beaamde dat internationalisering per toeval kan ontstaan, maar om succesvol te zijn moet er wel planmatig gewerkt worden. Recent is er door EIM onderzoek gedaan naar hoe internationalisering tot stand komt. De resultaten van dit onderzoek zijn te vinden in het boek 'Springen over de grens, Praktijkcases van Nederlands ondernemerschap in een globaliserende economie' (Christi van Essen en Joris Meijaard). Van Lin voegde toe dat sommige dochters van internationale bedrijven zich moeten richten op Nederland, maar vaker nog op de Benelux en als zodanig toch internationaal actief kunnen zijn. Ook kunnen deze bedrijven internationaal actief zijn door te leveren aan andere dochters en daarom is het lastig om deze groep uit de statistieken te halen.

Iemand uit het publiek vroeg zich af of in de huidige crisissituatie lange termijnbeleid wel zo verstandig was en of we ons niet meer moeten richten op het pakken van kansen die voorbijkomen. Daarop reageerde Ria Westendorp dat het zeker van belang is om kansen te benutten, maar dat borging in beleid nodig is, zoals het opleiden van medewerkers. Het programma Prepare2Start biedt hulp bij het strategisch inbedden van internationalisering in de organisatie.

In de presentaties werd duidelijk dat Nederland geen topositie inneemt als het gaat om het aantal bedrijven in het MKB dat internationaal actief is. Welk land kan als voorbeeld voor ons dienen? Tiggelooove: "Denemarken doet het goed op dit gebied, verder zullen er binnenkort aanvullende gegevens komen. Er loopt een grootschalig internationaal vergelijkend onderzoek in opdracht van de Europese Commissie". Yvonne Prince vult nog aan: "De focus in het beleid lag in Nederland bij de start van ondernemingen, in Denemarken ligt de nadruk op de doorgroei van export. De ondernemer speelt overigens de belangrijkste rol". We kunnen ons afvragen of we met het percentage van 10 % het verzadigingspunt hebben bereikt. Tiggelooove gaf aan dat met name bedrijven in de zakelijke dienstverlening, groothandel en machine-industrie de beste kansen hebben. Het verzadigingspunt is volgens haar zeker nog niet bereikt. Van Lin gelooft helemaal niet in een plafond.

Coen Bertens van EIM benoemde nog een ander aspect dat opvallend is als het gaat om internationalisering, namelijk het belang van duurzaam ondernemen, dat zelfs in deze crisistijd overeind blijft. Van Lin reageerde door te stellen dat duurzaamheid een blijvend thema is waarvan het belang eerder zal toenemen dan door de crisis omlaag zal gaan. Ook bij EZ staat duurzaamheid hoog in het vaandel.